

Asia: VN/7020/2024

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

1. Täydentäviä huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin

Onko pienryhmä 1: Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisällön osalta Sanomalla ei ole erityistä kommentoitavaa.

Onko pienryhmä 2: Teknologia loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Sanomalla oli edustaja pienryhmässä 2.

Onko pienryhmä 3: Oikeudelliset kysymykset loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Sanomalla oli edustaja pienryhmässä 3.

2.1 TOIMENPITEET

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä?

Sanoma kannattaa seuraavia toimenpiteitä:

a) Taannehtiva ja tarkka raportointivelvollisuus generatiivisen tekoälyn koulutusmateriaalista.

b) OKM:n tulisi toimia aktiivisesti Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan, jotta tekoällysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoäly-käyttötilanteissa.

c) Teksti- ja kuva-aineistojen käyttöä esimerkiksi tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa koskeva erityinen sopimuslisenssisäännös tekijänoikeuslakiin.

d) Ihmisen luovan työn tulosten erottaminen tekoälyllä tuotetusta materiaalista: läpinäkyvä sertifiointijärjestelmä.

e) Skaalautuvat ja reilut tavat hallita oikeuksia; huomioiden valtasuhteiden epäsuhta ja datavarantojen hyödyntämisen mahdollistaminen

Sanoman näkemyksen mukaan luovien alojen ja vastuullisen median toimintaedellytysten kannalta on kriittistä varmistaa, että tekijänoikeuksia kunnioitetaan myös tekoälyjärjestelmien kouluttamisessa ja käytössä ja että oikeudenhaltijoiden tehokas puuttuminen loukkaavaan käyttöön varmistetaan.

Sanoman näkemyksen mukaan yllä esitetyistä toimenpiteistä kiireellisimmät olisivat kohdat a ja b. OKM:n tulisiikin toimia aktiivisesti ja kiireellisesti Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan (kohta b yllä), jotta tekoällysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoäly-käyttötilanteissa. Tähän liittyy läheisesti tarve taannehtivasta ja tarkasta raportointivelvollisuudesta generatiivisen tekoälyn koulutusmateriaalista.

Olenainen edellytys toimivalle ja tekijänoikeuksia kunnioittavalle järjestelmälle on, että oikeudenhaltijoilla on riittävän tarkkaa tietoa heidän oikeuksiensa käytöstä ja myös mahdollisuudet puuttua loukkauksiin tehokkaasti. Esimerkiksi komission käsittelyssä olevilla AI-käytänneseännöillä ei tule dilutoida tekijänoikeussuojaa siten, että tekoälyjärjestelmille asetettaisiin vain suosituksenkaltaisia velvoitteita taikka asettamalla sellaisia vaatimuksia, joilla oikeudenhaltijoilla on kaikki vastuu omien oikeuksien suojaamisesta ja tavoilla, jotka eivät edes käytännössä toimi (esimerkiksi luottamus pelkkään robot.txt-teknologiaan oikeudenhaltijoiden teosten suojana). Käytänneseännöissä tulee myös varmistaa, että oikeudenhaltijoiden neuvotteluvoimaa suhteessa kansainvälisiin jätteihin vahvistetaan. Tältä kannalta olennaista on huolehtia siitä, että oikeudenhaltijat saisivat joko tiivistelmän kautta tai vähintään erillisten pyyntöjen kautta taannehtivan ja ajantasaisen tiedon siitä, onko tämän aineistoa käytetty tekoälyjärjestelmän kouluttamiseen tai sen toiminnassa ja missä laajuudessa. Tekoälyjärjestelmät kilpailevat suoraan uutismedian kanssa ja ilman sitovaa tiedonantovelvollisuutta on käytännössä mahdotonta todentaa, käytetäänkö kilpailevassa toiminnassa hyödyksi uutismedian aineistoa, mikä on kestävä tilanne. Neuvotteluvoiman lisäämisen kannalta on lisäksi tärkeää luoda sitova ja nopea riidanratkaisumenettely tilanteisiin, joissa tekoälyjärjestelmä on käyttänyt luvatta aineistoa koulutukseen tai toiminnassaan.

Sanoma pitää lisäksi kannatettavana hankkeena selvitystyön aloittamista sopimuslisenssin säätämisestä mahdollistamaan teosten käyttöä tekoälyn kouluttamisessa. Teksti- ja kuva-aineistoja osana julkaisujaan yleisölle tuottavien kustantajien kannalta neuvotteluaseman ja monipuolisen sopimisen tukeminen erityisesti teknologia- ja tekoäly-yritysten kanssa on merkittävä tulevaisuuden

elinvoiman kysymys. Tekoälyn ja kielimallien kouluttamisen mahdollistava neuvottelua ja sopimista muun muassa suurten teknologiayritysten kanssa tukeva sopimuslissenssisäännös tulisi valmistella ja säätää tekijänoikeuslakiin pikimmiten.

Lisäksi Sanoma toteaa, että emme pidä tarpeellisena eikä perusteltuna säätää ns. yleisestä sopimuslissenssistä. Kollektiivinen hallinnointi tulee säilyttää suppeana ja tarkkarajaisena vain tiettyjä erityistilanteita varten, jossa oikeuksien sopiminen suoraan oikeudenhaltijoiden ja käyttäjien kesken ei ole mahdollista. Suoran sopimisen tulee aina olla ensisijaista. Yleinen sopimuslissenssi olisi merkittävä, ja ilmeisen tarpeeton, tekijänoikeuden rajoitus ja sen vaikutukset olisivat vaikeasti ennakoitavia.

Muut edellä listatut hankkeet ovat myös pääsääntöisesti kannatettavia, mutta niiden ei tulisi olla prioriteetteja suhteessa näihin kolmeen edellä mainittuun hankkeeseen.

2. Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

Sanoman näkemyksen mukaan alla olevat kaksi toimenpidettä ovat tärkeimmät ja akuuteimmatt:

- Taannehtiva ja tarkka raportointivelvollisuus generatiivisen tekoälyn koulutusmateriaalista.

- OKM:n tulisi toimia aktiivisesti Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan, jotta tekoällysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoälykäyttötilanteissa.

3. Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

Uusi erityinen sopimuslissenssisäännös tekijänoikeuslakiin.

Mediayhtiöiden elinvoimaisen liiketoiminnan turvaamiseksi niille on tärkeää pystyä kontrolloimaan ja tarvittaessa rajoittamaan sitä, miten niiden tuottamia tai julkaisemia tekijän- tai lähioikeuksilla suojattuja aineistoja hyödynnetään esimerkiksi tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa ja päivittämisessä. Markkinoille esimerkiksi avoimessa internetissä tarjottaviin tekoälypalveluihin ja kielimalleihin liittyvä tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttö edellyttää oikeudenhaltijoiden lupaa.

Kustantajille on hyvin tärkeää saada korvaus siitä, kun niiden pitkäaikaisia, laajoja investointeja tekijänoikeudella suojattujen aineistojen tuottamiseen hyödynnetään liiketoiminnassa. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun suuret teknologiayhtiöt ja tekoäly-yhtiöt hyödyntävät kustantajien julkaisemia digitaalisia aineistoja generatiivisen tekoälyn palveluissa, joita ne tarjoavat markkinoilla.

Tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa hyödynnetään tyypillisesti monien eri kustantajaoikeudenhaltijoiden aineistoja.

Teksti- ja kuva-aineistoja osana julkaisujaan yleisölle tuottavien kustantajien kannalta neuvotteluaseman ja monipuolisen sopimisen tukeminen erityisesti teknologia- ja tekoäly-yritysten kanssa on merkittävä tulevaisuuden elinvoiman kysymys. Tekoälyn ja kielimallien kouluttamisen mahdollistava neuvottelu ja sopimista muun muassa suurten teknologiayritysten kanssa tukeva sopimuslisenssisäännös tulisi valmistella ja säätää tekijänoikeuslakiin pikimmiten. Mikäli sisältöjen hyödyntämiseksi tekoälyjärjestelmissä laadittaisiin tekijänoikeuslakiin uusi sopimuslisenssisäännös, tulisi sen olla tarkkarajainen ja vain tähän käyttötarkoitukseen luotu.

Sanoman näkemyksen mukaan OKM:n tulisi vaikuttaa aktiivisesti Euroopan komission tekoälytoimiston työhön vielä huhtikuun aikana, jotta käytäntöihin saataisiin oikeudenhaltijoiden kannalta kriittiset asiat korjattua. Käytäntöissä tulee asettaa sitovia velvoitteita tekoälyjärjestelmille ja varmistaa tietojenantovelvollisuuden riittävyys. Tämä auttaisi varmistamaan, että tekijänoikeuksia kunnioitetaan myös tekoälyn käyttötilanteissa ja mahdollistaisi oikeudenhaltijoille niiden tekijän- ja lähioikeuksien asianmukaisen täytäntöönpanon. Tämä toimenpide on erittäin kiireellinen.

2.2 KOULUTUS- JA TIEDOTUS

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

Sanoma kannattaa seuraavia toimenpiteitä:

- Syvennettävä ihmisten yleistä ymmärrystä tekoälyn ja tekijänoikeuksien suhteesta sekä keskinäisistä vaikutuksista, samoin ymmärrystä luovien alojen merkityksestä.

- Käytäntöjen kuvaaminen (oikeudet, teknologiat, metadata ja tunnisteet, ihmisten luomien teosten ja tekoälymallien tuotosten erottelu).

2. Onko jokin ehdotettu tema mielestäsi toista tärkeämpi?

Sanoman näkemyksen mukaan edellä mainitut olisivat tärkeimpiä.

3. Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

Koulutus- ja tiedotusaineistossa tulisi avata media-alan ja esimerkiksi riippumattoman tiedonvälityksen merkitystä demokratialle ja avoimen, vapaan yhteiskunnan kannalta. Lisäksi tulisi korostaa sitä, mihin tiedotusvälitysten olemassaolo ja elinvoima perustuvat.

Ministeriön tulisi hyödyntää tekoälyn, teknologian, metadatan, tekijänoikeuksien ja demokratian asiantuntijoita, joilla ei ole sidoksia suuriin teknologia- ja tekoäly-yhtiöihin.

2.3 SELVITYKSET

1. Kannatatko esitettyjä aiheita selvitettäväksi?

Sanoma kannattaa seuraavia selvityksiä: Ääntä, liikettä ja henkilön persoonaa (ml. henkilön ulkonäkö) suojaavan lainsäädännön vaikutus tekoälyn kouluttamiseen ja käyttöön.

- Mitä tekijänoikeudellisesti relevanttia tapahtuu tekoälymalleja kehitettäessä ja hyödynnettäessä?
Pienryhmätyössä tunnistettuihin kontaktipisteisiin ja avoimiin kysymyksiin liittyvä selvitystyö.

2. Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

Sanoman näkemyksen mukaan edellä mainitut olisivat toteuttamiskelpoisia. Muut esitetyt selvitykset kaipaavat lisää konkretiaa tai muutoin ne voivat jäädä anniltaan heikoiksi.

3. Millä tavalla katsot, että selvitykset tulisi toteuttaa?

Suosittelemme, että ministeriö tilaa selvityksen, joka koskee ääntä, liikettä ja henkilön persoonaa (ml. henkilön ulkonäkö) suojaavan lainsäädännön vaikutusta tekoälyn kouluttamiseen ja käyttöön, asianajotoimistolta, jolla on käytössään laaja-alaista osaamista, asiantuntemusta ja kokemusta.

Sanoman näkemyksen mukaan selvitys siitä, mitä tekijänoikeudellisesti relevanttia tapahtuu tekoälymalleja kehitettäessä ja hyödynnettäessä (pienryhmätyössä tunnistettuihin kontaktipisteisiin ja avoimiin kysymyksiin liittyvä selvitystyö) tulisi toteuttaa käyttämällä ulkopuolisia, riippumattomia tekoälyn ja teknologian asiantuntijoita, joilla ei ole sidoksia suuriin teknologia- ja tekoäly-yhtiöihin. Olennaista olisi kartoittaa, milloin tekoälymalleja kehitettäessä ja hyödynnettäessä tapahtuu sellaisia tekijänoikeuden kannalta relevantteja seikkoja, jotka edellyttävät oikeudenhaltijan suostumusta ja milloin seikat ovat DSM-direktiivin tekstin- ja tiedonlouhintaa koskevan tieteellisen tutkimuksen poikkeuksen tai oikeudenhaltijalla muissa tilanteissa olevan oikeuden pidättämisoikeuden piirissä. Selvitystyön seurannassa ja arvioinnissa tulisi olla myös ministeriön ja oikeudenhaltijoiden tekijänoikeuden asiantuntijoita.

3. Lopuksi

Muita huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

Verkkolähetysdirektiivi on pantava täytäntöön Suomessa vain siltä osin, kun kyse on rajat ylittävästä toiminnasta, eli kun lähetys on peräisin toisesta jäsenvaltiosta

Vaikka pienryhmätyöskentelyssä ei nostettu edelleen lähettämistä koskevaa muutosta esiin, Sanoma pitää tärkeänä, että muutos toteutetaan oikeustilan selkeyttämiseksi. Eduskunta käsitteli ja saattoi voimaan tekijänoikeuslain uudistuksen keväällä 2023. Uudistus koski myös radio- ja televisiolähetysten edelleen lähettämistä koskevaa pykälää 25 h. Kyseisen lain kohdan tulkinnasta on edelleen epäselvyyttä. Sanoma pitää tärkeänä, että edelleenlähettämistä koskeva sääntely selkeytetään. Myös Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että kansallista lainsäädäntöä voitaisiin muuttaa oikeustilan selkeyttämiseksi esimerkiksi siten kuin liikenne- ja viestintävaliokunnan

yksimielisessä lausunnossa LiVL 41/2022 vp ja sivistysvaliokunnan mietintöön SiVM 22/2022 vp sisältyvässä Kokoomuksen ja Perussuomalaisten vastalauseessa on esitetty. Mikäli selkeytystä ei tehdä, on pian odotettavissa uusia oikeudenkäyntejä asiassa, joka voitaisiin korjata yksinkertaisella lakimuutoksella.

Pelissäntöjä tarvitaan muisti- ja tutkimusorganisaatioille

Sanoma pitää tärkeänä, että ministeriö edistää yhdessä oikeudenhaltijoiden ja muistiorganisaatioiden kanssa kansallisia pelissäntöjä (yhteistä toimintamallia), jolla mahdollistetaan vastuullisen tekoäly- ja kielimallien kehittäminen laadukkaalla aineistolla huomioiden tieteen vapaus ja oikeudenhaltijoiden oikeudet sekä myös tekoälysäädöksen asettamat velvoitteet.

Yhteisen toimintamallin tarkoitus ja tavoite olisi tarjota oikeusvarma ratkaisu lakiin perustuvan muistiorganisaation lakiin perustua hallussa olevien kokoelma-aineistojen (tekstiaineistojen) muuntamiseksi ja luovuttamiseksi tieteelliseen tutkimukseen ja mahdollisesti myös tekstin- ja tiedonlouhintaa ja tekoäly- tai kielimallisen kouluttamista tai kehittämistä varten. Yhteisellä toimintamallilla voidaan turvata muisti- ja tutkimusorganisaatioille vastuullinen ja lainmukainen toiminta nykyisessä oikeudellisesti epäselvässä tilanteessa.

Wiklund Marcus
Sanoma Media Finland Oy